

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО НАВЧАЛЬНОГО КНИГОВИДАННЯ ДЛЯ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Оцінено якість сучасної навчальної літератури для вищої школи, виокремлено основні негативні тенденції в навчальному книговиданні та окреслено способи їх подолання.

Ключові слова: типологія, автоматизований переклад, гриф, вербалізація.

Проанализировано качество современной учебной литературы для вузов, выделены основные отрицательные тенденции в учебном книгоиздании, намечены пути их ликвидации.

Ключевые слова: типология, автоматизированный перевод, гриф, вербализация.

The quality of modern textbooks for university students is analysed, some basic negative tendencies in edition of such books are emphasized and the ways of their overcoming are offered.

Key words: typology, machine translation, signature stamp, verbalization.

Навчальне книговидання для вищої школи в Україні має давні традиції. Про це свідчить, зокрема, те, що вже викладачі заснованої 1632 р. Києво-Могилянської академії, забезпечуючи навчальний процес з усіх прийнятих європейською системою вищої освіти дисциплін, готували тексти лекцій чи підручники. Ці видання, згідно із традиціями свого часу, мали форму трактатів, а за сутністю були результатом ґрунтовних наукових досліджень. З кінця XVIII ст. на етнічних українських землях починаються організована наукова діяльність та навчальне книговидання, пов'язані з появою університетів: у 1784 р. – Львівського, у 1815 – Харківського, у 1834 – Київського, у 1864 – Одеського (Новоросійського).

У наш час сформувалася певна типологічна модель системи навчальної літератури для вищої школи, яка охоплює чотири групи видань, диференційованих за функціональною ознакою, а саме: програмно-методичні (навчальні плани та навчальні програми); навчально-методичні (методичні вказівки, посібники, що містять матеріали з методики викладання дисципліни, вивчення курсу, виконання курсових і дипломних робіт); власне навчальні (підручники, навчальні посібники, тексти лекцій, конспекти лекцій) та допоміжні (практикуми, збірники задач і вправ, хрестоматії тощо) [1: 15].

Теоретико-методологічні аспекти створення підручників та навчальних посібників є предметом зацікавлення багатьох науковців і методистів. З метою поліпшення якості навчальної літератури та усунення недоліків, яких припускаються автори підручників і навчальних посібників, Науково-методичний центр вищої освіти Міністерства освіти і науки України розробив Методичні рекомендації щодо структури, змісту та обсягів підручників і навчальних посібників для вищої школи. Цінні поради авторам щодо підготовки текстових та ілюстративних частин авторських оригіналів навчальних видань наводять українські практики видавничої справи О. О. Добровольський та М. С. Хойнацький [2]. Загальні питання книгознавства, методики редакційно-видавничої діяльності,

актуальні проблеми п
А. Гречихін [3], П. Г.

Проте наразі на
дань. Про це свідчить
Видавничо-поліграф
якою вони користую
ність тексту (суцільн
тивного матеріалу (і
вий стиль викладу.

Поширеною ста
го опрацювання. Як
арфографічними й п
тизованого переклад
спрощеннями, логіч
літератури монотонна
знаєє ступінь спр
книг – терміносисте
завжди правильно в
лів, узагальнюваль
структурно-функціо
задань на системат
них можна поліпши

Усе це негативн
спективи інтеграції
ності навчальної лі
лише спільними зус

Мета статті – з р
ного книговидання
спілкування став реда
видань для вищої ш
відність навчальної

На вашу думку, д

Відсутність об
ствидання характер
Багато рецензентів
навчальної літерату

Ситуація усклад
фінансованого редакто
тим, що автор – лю
без особливого ста
напінням якнайшви

Злочинання,
стандартів. Згідно

Фіалка С. Б.
(Київ, Україна)

КРИТИКА

окремлено основні
їх подолання.
алізація.
для вузів, виділе-
намечены пути их
вербалізація.
ome basic negative
oming are offered.
ion.

ії. Про це свідчить,
кадемії, забезпечу-
ї освіти дисциплін,
ни свого часу, мали
осліджень. З кінця
укова діяльність та
Львівського, у 1805
ого).

ної літератури для
а функціональною
чальні програми);
теріали з методи-
дипломних робіт);
спекти лекцій) та
15].
альних посібників
поліпшення якості
втори підручників
Міністерства освіти
змісту та обсягів
ади авторам щодо
навчальних видань
ї та М. С. Хойнаць-
вничої діяльності.

актуальні проблеми підготовки навчальної книги досліджують відомі російські вчені О. А. Гречихін [3], П. Г. Буга [4] та ін.

Проте наразі нагромадилася велика кількість претензій до якості навчальних видань. Про це свідчить, зокрема, проведене нами опитування студентів-першокурсників Видавничо-поліграфічного інституту НТУУ «КПІ» щодо якості навчальної літератури, якою вони користуються. Серед основних вад студенти назвали нечітку структурованість тексту (суцільний, не розбитий на підтеми текст параграфа), відсутність ілюстративного матеріалу (малу його кількість), величезні списки літератури, занадто науковий стиль викладу.

Поширеною стала ситуація, коли навчальні книги випускаються без редакторського опрацювання. Як наслідок, маємо чимало літератури, яка не лише рясніє русизмами, орфографічними й пунктуаційними помилками, подекуди комічними випадками автоматизованого перекладу, а й помилками в датах, формулах, обчисленнях, неправильними твердженнями, логічними суперечностями тощо. Мова значного масиву навчальної літератури монотонна, містить розмовну лексику й спрощені стилістичні конструкції, що знижує ступінь сприйняття й засвоєння інформації. Слабке місце багатьох навчальних книг – терміносистема. Автори не використовують загальноприйнятну термінологію, не завжди правильно вводять терміни в текст. У більшості видань немає передмов і післямов, узагальнювальних текстів, наочних схем, таблиць, що ілюструють змістово-логічні, структурно-функціональні зв'язки навчального матеріалу в загальній схемі предмета, завдань на систематизацію. Не використовуються ергономічні прийоми, за допомогою яких можна поліпшити сприймання тексту.

Усе це негативно позначається на якості освіти, а відтак – ставляться під сумнів перспективи інтеграції України в європейський освітній простір. Тож наразі підвищення якості навчальної літератури є стратегічним державним завданням, яке можна вирішити лише спільними зусиллями педагогів, редакторів та психологів.

Мета статті – з редакторського погляду схарактеризувати основні проблеми навчального книговидання й окреслити способи їх розв'язання. Методологічною основою дослідження став редакторський аналіз. Об'єктом цього дослідження є система навчальних видань для вищої школи, а предметом – різноманітні параметри, які визначають відповідність навчальної літератури редакційно-видавничим, а отже – й освітнім вимогам.

На нашу думку, до погіршення якості літератури для вищої школи призвели такі чинники.

Відсутність об'єктивної оцінки авторської праці. Для сучасного навчального книговидання характерна відсутність кваліфікованої, об'єктивної оцінки авторської праці. Багато рецензентів нині не читають текст, а це не дає змоги гарантувати належної якості навчальної літератури.

Ситуація ускладнюється поширеною тенденцією заощаджувати на послугах кваліфікованого редактора. Часто відсутність редагування рукопису спричинена: 1) стереотипом, що автор – людина грамотна, рукопис за ним можна не вичитувати або переглядати без особливого старання; 2) заощаджуванням коштів на редакторську підготовку; 3) намаганням якнайшвидше випустити книгу в друкарні, оминаючи видавництво.

Зловживання, пов'язані з наданням грифів, та ігнорування вимог державних стандартів. Згідно з Методичними рекомендаціями щодо структури, змісту та обсягів

підручників і навчальних посібників для вищих навчальних закладів, розробленими Науково-методичним центром вищої освіти Міністерства освіти і науки України, «присвоєння грифа означає, що підручник або навчальний посібник відповідає встановленим вимогам, зокрема змісту навчальної програми дисципліни, дотриманні умови щодо обсягу, належного технічного оформлення» [5: 3]. Наразі ж надання грифа далеко не завжди гарантує високу якість книги.

Ще одна проблема сучасного навчального книговидавання пов'язана з тим, що під час оформлення різних елементів видань (бібліографічні списки, вихідні відомості тощо) не використовуються чинні стандарти.

Недостатнє врахування реалій вищої освіти. На жаль, не всі реалії сучасного етапу розвитку вітчизняної освіти враховуються в процесі створення навчальної літератури. Зокрема, досі не розроблено принципи добору інформації у видання для різних освітньо-кваліфікаційних рівнів. Крім того, не всі сучасні освітні технології забезпечені літературою відповідного типу: дуже мало випускається модульних підручників, не відпрацьовано моделі електронних навчальних видань, зокрема для дистанційної освіти.

Негативною рисою навчальної літератури залишається її спрямованість на пасивне запам'ятовування інформації, а не на формування творчого мислення. Як зауважує В. Г. Кремень, «сьогодні не так важливо запам'ятати ту чи іншу подію або формулу. Головне – вміти ці формули застосовувати. Тому що сучасна довідкова література, комп'ютерна техніка роблять менш актуальними власне знання. Колись це було дуже важливо, бо ж не було під рукою в людини цього, так би мовити, «продовжувача мізків». А тепер є. І тому багато речей можна зробити і за допомогою техніки. А от творча частина має організовуватись у голові людини» [6: 21].

Принадгдно зауважимо, що на Заході навчальні видання взагалі перестають бути основними книгами для навчальної діяльності студентів. Скажімо, у США та Великобританії підручники пишуться лише для дуже стабільних, нормативних дисциплін вищої школи. Решта – динамічних, змінних, факультативних – послуговуються науковими виданнями. Залучення інших видів літератури дає змогу сформувати й закріпити у студентів звичку до цілеспрямованого пошуку інформації.

Відсутність довідкової бази для авторів. Як зазначає Н. В. Зелінська, в Україні майже немає навчальних і довідкових видань для людей, які пишуть (на відміну, скажімо, від США, де щороку випускаються десятки самовчителів, довідників, посібників для авторів різного рівня наукової кваліфікації та «письменницького» досвіду). До того ж в українських школах та вищих навчальних закладах ніколи не було спеціальних дисциплін на кшталт «Creative Writing» («творче писання»), або писемна творчість, які б навчали створювати тексти різного функціонального призначення [7: 144, 210].

Комп'ютеризація. Готуючи навчальну книгу, сучасний автор часто вводить фрагменти сканованих цитат, ілюстрацій чи формул, копіює з інших файлів уривки чужих праць, бібліографічні посилання. Крім того, у створенні рукопису можуть брати участь студенти. Як наслідок, у тексті з'являється дедалі більше помилок, які неможливо усунути за допомогою комп'ютерної перевірки орфографії та синтаксису.

Тенденція до якомога більшого ущільнення інформації. У наш час книжковий ринок масово пропонує компактні видання для підготовки до іспитів та заліків, текст яких

гранично формаль-ного інтересу та е-

Основна вада т-ливої вимоги дид-читачем, котрий н-ний рівень вербалі-розуміння й засво-ствів дає змогу про-

Проте деякі до-ності тексту, тим к-мація легше сприй-розумовим процес-перенесення» (пер-

Справді, у резу-Н. А. Лавриненко, лектуальну роботу-текст, розібратися в-необхідних навичок-вербалізації, студен-підряд [9: 180 – 181]

Децентралізац-літератури став за р-й нерідко позитивно-ційних та університ-вчальних книг. Це с-редакторів та гонити-

Серед столичних-звати передусім «Ви-економічного універ-ський університет»,-

Отже, на якості і-кваліфікованої оцін-норувannya вимог чи-освіти; відсутність д-ний переклад); тенд-у видавничій справі-

до такого виду діяль-підготовку спеціалі-ної стилістики, інфо-роботи з текстом, по-якість навчальної кн-давництва. До їх роз-педагогів, редакторів

акладів, розробленими і науки України, «при- відповідає встановленим маві умови щодо обся- рифа далеко не завжди

язана з тим, що під час (дні відомості тощо) не

сі реалії сучасного ета- навчальної літератури. ня для різних освітньо- її забезпечені літерату- рників, не відпрацьова- іної освіти.

ямованість на пасивне ння. Як зауважує В. Г. або формулу. Головне ература, комп'ютерна дуже важливо, бо ж не зків». А тепер є. І тому астина має організову-

галі перестають бути о, у США та Велико- овних дисциплін вищої уються науковими ви- й закріпити у студен-

лінська, в Україні май- на відміну, скажімо, від ь, посібників для авто- іду). До того ж в укра- спеціальних дисциплін рчність), які б навчали 210].

о часто вводить фраг- файлів уривки чужих можуть брати участь які неможливо усуну-

у. нш час книжковий ри- та заліків, текст яких

гранично формалізований, а отже – не зорієнтований на розвиток мислення, пізнаваль- ного інтересу та ерудиції студентів.

Основна вада таких видань – низький рівень вербалізації. Мета вербалізації як важ- ливої вимоги дидактики – досягти відповідності тексту можливостям його сприйняття читачем, котрий не має достатнього обсягу знань із дисципліни, що вивчається. Належ- ний рівень вербалізації тексту передбачає наявність пояснень, прикладів. Це забезпечує розуміння й засвоєння матеріалу в повному обсязі. Відповідна структурна побудова тек- стів дає змогу простежити логіку руху думки.

Проте деякі дослідники вважають, що чим вищий показник інформаційної насиче- ності тексту, тим краще. Скажімо, О. В. Антонов зазначає, що «більш ущільнена інфор- мація легше сприймається, швидше і краще запам'ятовується, з нею зручніше працювати розумовим процесам. Вона потребує менше матеріалу для фіксації, менше енергії для перенесення» (переклад наш. – С. Фіялка) [8: 15].

Справді, у результаті вербалізації збільшується обсяг тексту. Однак, як зауважує Н. А. Лавриненко, у процесі читання «розгорнутого» матеріалу студент виконує інте- лектуальну роботу – обирає більш інформативні фрагменти, що змушує вдуматися в текст, розібратися в його структурі, визначити для себе критерії вибору, а отже – набути необхідних навичок роботи зі складними текстами. Читаючи матеріал із низьким рівнем вербалізації, студент не має можливості виконати таку роботу і змушений заучувати все підряд [9: 180 – 181].

Децентралізація у видавничій справі. Звісно, те, що процес створення навчальної літератури став за роки незалежності значною мірою децентралізованим, є об'єктивною й нерідко позитивною реалією сьогодення. Однак нині з'являється дедалі більше комер- ційних та університетських видавництв, в яких не забезпечується належний рівень на- вчальних книг. Це обумовлено насамперед відсутністю в їхньому штаті кваліфікованих редакторів та гонитвою за прибутком.

Серед столичних видавництв, які випускають якісну навчальну літературу, варто на- звзати передусім «Вищу школу», «Наукову думку», видавництво Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, видавничо-поліграфічний центр «Київ- ський університет», ІВЦ «Видавництво «Політехніка»», видавничий центр «Академія».

Отже, на якості сучасної навчальної літератури негативно позначаються: відсутність кваліфікованої оцінки авторської праці; зловживання, пов'язані з наданням грифів; іг- норування вимог чинних державних стандартів; недостатнє врахування реалій вищої освіти; відсутність довідкової бази для авторів; комп'ютеризація (зокрема автоматизова- ний переклад); тенденція до якомога більшого ущільнення інформації; децентралізація у видавничій справі. На жаль, більшість вітчизняних педагогів спеціально не готуються до такого виду діяльності, як написання навчальних текстів. Тож необхідно організувати підготовку спеціалістів, які мають опанувати сукупність знань у царині функціональ- ної стилістики, інформаційних технологій, видавничих стандартів, теорії та методики роботи з текстом, психології його сприйняття тощо. Крім того, позитивно вплинути на якість навчальної книги можуть чіткі та обґрунтовані вимоги до подання оригіналу у ви- давництво. До їх розроблення на державному рівні слід залучити висококваліфікованих педагогів, редакторів та психологів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонова С. Г., Тюрина Л. Г. Современная учебная книга: Создание учебной литературы нового поколения: Учеб. пособие. – М.: Агентство «Издательский сервис», 2001. – 288 с.
2. Подготовка к изданию учебной, научной и справочной литературы: Пособие для автора, рецензента, редактора и корректора / Сост.: О. А. Добровольский, М. С. Хойнацкий. – 2-е изд., доп. – К.: Высш. шк., 1990. – 84 с.
3. Гречихин А. А., Дреус Ю. Г. Вузовская учебная книга: Типология, стандартизация, компьютеризация: Учеб.-метод. пособие в помощь авт. и ред. – М.: Логос: Моск. гос. ун-т печати, 2000. – 255 с.
4. Буга П. Г. Создание учебных книг для вузов: Справ. пособие. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Изд-во МГУ, 1993. – 224 с.
5. Методичні рекомендації щодо структури, змісту та обсягів підручників і навчальних посібників для вищих навчальних закладів. – К.: Знання, 2006. – 8 с.
6. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. – К.: Грамота, 2005. – 448 с.
7. Зелінська Н. В. Наукове книговидання в Україні: історія та сучасний стан: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – Л.: Світ, 2002. – 268 с.
8. Антонов А. В. Информация: восприятие и понимание. – К.: Наук. думка, 1988. – 184 с.
9. Лавриненко Н. А. Учебная книга в контексте гуманистически ориентированной образовательной парадигмы // Книжная культура: Опыт прошлого и проблемы современности: К 250-летию вузовского книгоиздания в России: Материалы междунар. науч. конф. (Москва, 20 – 21 сент. 2006 г.). – М.: Наука, 2006. – С. 179 – 181.

УДК 802.0-5(075.3)

Шихальова С. В.
(Луцьк, Україна)

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ В РАМКАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Дана стаття присвячена інноваційним процесам в організації навчання німецької мови в рамках модернізації освіти в Україні. В даний час, коли на зміну авторитарній педагогіці приходять особистісно-орієнтовані комунікативно-направлені технології, метод проектів актуальний і необхідний. Метод проектів, який складається з мультимедійних презентацій Power Point, створених нами та студентами старших курсів, використовується для підвищення мотивації до вивчення німецької мови, як способу розвитку творчості, пізнавальної діяльності, самостійності студентів.

© Шихальова С. В., 2009

Ключові слова:
модернізації української освіти, інноваційні процеси, навчання німецької мови, комунікативно-направлені технології, метод проектів, мультимедійні презентації, мотивація, творчість, самостійність студентів.

The article is devoted to innovative processes in the organization of German language learning in Ukraine. At this time, when authoritarian pedagogy is replaced by person-oriented communication-oriented technologies, the project method is relevant and necessary. The project method, which consists of multimedia presentations Power Point, created by us and students of senior courses, is used to increase motivation to study German as a way of developing creativity, cognitive activity, and student independence.

Key words:
conception of modernization of Ukrainian education, innovative processes, German language learning, communication-oriented technologies, project method, multimedia presentations, motivation, creativity, student independence.

Модернізація освіти в Україні є необхідною умовою виконання завдань інноваційної освіти. Інноваційні процеси в освіті – це наука про нові знання, їх зв'язування з практикою, до основних принципів педагогічного процесу належать: системність, цілісність, ідеяльність, принципів, які містять умови їх реалізації. Однею з тенденцій сучасної освіти, націленою на реалізацію творчих здібностей учнів, є інноваційні технології. Такі технології складаються з трискладової структури: методу модернізації, методу інноваційної педагогіки. Модернізація освіти – це останній етап розвитку освіти. В даний час, коли на зміну авторитарній педагогіці приходять особистісно-орієнтовані комунікативно-направлені технології, метод проектів актуальний і необхідний. Метод проектів, який складається з мультимедійних презентацій Power Point, створених нами та студентами старших курсів, використовується для підвищення мотивації до вивчення німецької мови, як способу розвитку творчості, пізнавальної діяльності, самостійності студентів. Визначаючи тенденції розвитку української освіти